

AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKALARINDA AKDENİZ HAVZASI VE TÜRKİYE

M. Akif ÖZER*

ÖZET

Bu çalışmada; Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalara bakış açısı, bu kapsamda Akdeniz Havzası ile ilgili stratejileri ve Türkiye'nin bu süreçteki yeri ve konumu incelenmektedir. Avrupa Birliği, bölgesel politikaları bölgeler arası dengesizlikleri gidermek için kullanmaktadır. Bu kapsamda Akdeniz havzası için geliştirilen politika, AB kapsamında yer alan en önemli bölgesel politikalardan birisidir. Ancak bölge coğrafyasının barındırdığı sorunlar, politikanın başarılı olmasını engellemektedir. Bu süreçte Türkiye kilit konumdadır. Türkiye AB Akdeniz politikasının avantajlarından yararlanırken, kilit konumunu süreci kendi lehine yönetebilmek için kullanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Bölgesel Politika, Akdeniz Havzası, Mali Destek, Stratejik Rol

MEDITERRANEAN BASIN AND TURKEY IN VIEW OF EUROPEAN UNION REGIONAL POLICIES

ABSTRACT

This study deals with the European Union (EU) stance towards regional policies, its strategies for Mediterranean Basin as well as the position and status of Turkey in this process. EU draws on policies to eradicate interregional disparities. Within this framework, the policy devised for Mediterranean Basin is one of the most significant regional policies. However, problems in this geographical region are hindering the success of the policy. In this process, Turkey has a key position. While benefiting from the advantages of EU Mediterranean Policy, Turkey should avail of its position to manage the process in its favour.

Keywords: European Union, Regional Policy, Mediterranean Basin, Financial Support, Strategic Role

GİRİŞ

Dünyada bir taraftan küreselleşme yönünde gelişmeler olurken, diğer taraftan ilk bakışta küreselleşme ile tezat oluşturan bölgeselleşme akımı

* Doç. Dr., Gazi Ün. İİBF Kamu Yön. Böl. (ozer@gazi.edu.tr)

yaygınlık kazanmaktadır. Dünyada çeşitli ülkeler başta iktisadi alanda olmak üzere çeşitli alanlarda birbirleriyle ittifak yapma eğilimleri içerisine girmektedirler. Bugün sosyalizmin çöküşü ile birlikte askeri alanda ittifak konusu daha farklı bir boyut kazanmıştır.

Ekonomik alanda ise ülkeler arasında bölgesel entegrasyon hareketleri her geçen gün daha fazla artmaktadır. Bugün üç ayrı kıtada bölgesel ticaret blokları oluşmaktadır. Avrupa Kıtasında, AB; Amerika Kıtasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA), Asya Kıtasında ise Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) bölgesel ekonomik entegrasyonlarına örnek oluşturmaktadırlar.

Bir taraftan dünyada küreselleşme ile ticari sınırlar kalkarken diğer taraftan bölgeselleşme ile dünya coğrafyasında “kutuplaşma” oluşmaktadır (Aktan, 2011: 1). Bu kutuplaşmanın olumsuzluklarını en aza indirebilmek için AB örneğinde görüldüğü gibi, küreselleşmenin, yerelleşmenin ve bölgeselleşmenin birlikte gerçekleşmesini teşvik etmek ve bu üç gelişmenin olumlu yönlerinin bir sentezini yapmak gerekmektedir.

Bölgeselleşme konusu AB'nin gündemine son yıllarda girmiştir. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimleri Kongresi'nin 1999 yılındaki genel kurulunda bu konu yoğun bir şekilde tartışılmış ve sürecin geleceğine yönelik önemli projeksiyonlar yapılmıştır.

Bölgeselleşme ile ilgili yapılan tartışmalarda bu gelişmeyi destekleyenler, bölgenin “devletin ülkesel bütünlüğünü tartışmaya açan bir anlam taşımadığını”, aksine halk egemenliğinin yurttaşlara daha yakın bir seviyede yönetime yansımaları sağladığını, ulusal birlik çerçevesindeki azınlıkların kendilerini, dillerini ve kültürlerini ifade etmesini desteklemek yoluyla, bir çatışmaları önleme aracı olduğunu, merkezle ilişkilerde aracılık rolü de üstlenen yerel yönetimlerin 21. yüzyılda ortaya çıkacak sorunlarla mücadele etmede başarı elde edeceğini ileri sürmüşlerdir.

Bölgeselleşmeyi savunanlar ayrıca bölge eksenli politikaların, ekonomik ilerlemenin ve çevreyi gözetken gelişmelerin önemli bir unsuru haline geldiğini, AB'nin ve Avrupa Konseyinin önemli çalışmalarından biri olan sınır ötesi işbirliğinin uygulanabilmesi için sınırın her iki tarafında özerk bölgelere ihtiyaç olduğunu, bölgeselleşmenin devletin bir bölgesindeki öz güvenin ifadesi olduğunu ve bunu reddetmenin bu güvenin olmadığı anlamını taşıyacağını savunmuşlardır.

Bölgeselleşme sürecine karşı çıkanlar ise, yerel yönetimler yanında yeni bir birimin kurulmasının masraflı bir iş olabileceğini, ulusal birliğin tehlikeye düşebileceğini ve yerel yönetimlerin özerkliğinin zedelenebileceğini ileri sürmüşlerdir (Bulut, 2002: 25).

Ülkelerin dış politikalarındaki bölgesel eğilimlerin büyük önem kazandığı soğuk savaş sonrası ortamda, farklı olarak iki boyut ön plâna çıkmıştır. Birincisi bölgesel yönelişler küresel dinamikleri dikkate alarak, onlarla uyum içinde olma durumundadırlar. İkinci olarak ise bölgesel aktörler için bölgelerinde çok daha geniş bir hareket alanı bulunmaktadır. Uluslararası sistemde doğu-batı ekseninin önemini yitirmesiyle ülkeler, yakın komşularıyla ilişkilerini geliştirme konusunda daha esnek olmaya başlamışlardır (Eralp, 1997: 73).

AB kapsamında, temelleri 1987 yılında yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile atılan bölgesel politika, günümüzde AB'nin ortak tarım politikasından sonra gelen en kapsamlı ikinci politikası konumundadır. Hatta ortak tarım politikası ile amaçsal birlikteliğinden dolayı Birliğin en fazla mali destek sağlanan politikası haline gelmiştir.

Bugün AB'nin bütçe giderlerinin üçte birinden fazlası bölgesel gelişmeyi sağlamaya yönelik projelere ayrılmıştır. Söz konusu mali desteğin amacı, Birlik ülkeleri ve aynı zamanda aday ülkeler arasındaki bölgesel gelişme farklılıklarını ve dengesizlikleri azaltmaktır (Aktar, 2002: 65). Türkiye dahil birçok ülkenin, AB'ye diğer gelişmiş ülkelerle kendisi arasındaki bölgesel farklılıkların giderilmesi için girmek istediği göz önünde bulundurulduğunda bölgeselleşme ve bölgesel farklılıkların giderilmesinin AB'nin temel görevlerinden birisi olduğu açıkça görülmektedir.

1. AVRUPA BİRLİĞİ VE BÖLGELER

AB çerçevesinde bölgenin ve bölgeselleştirmenin ne anlama geldiğinin açıklanması, Birliğin bölgesel gelişme ve bölgesel sürdürülebilir gelişme politikalarının ortaya konması açısından büyük önem taşımaktadır. Bölgesel sürdürülebilir gelişme politikasının en önemli araçlarından birisi olan bölge plânlaşmasının hangi yönetim birimi (merkezi yönetim, eyaletler, bölge yönetimleri ya da yerel yönetimler) tarafından yapılacağı da önemlidir. Birlik içinde yaşanan yerinden yönetim eğilimlerinin bir nedeni de, az gelişmiş bölgelerin ekonomik ve sosyal gelişmelerini sağlamak için bölge çapında özel kesim, kamu kesimi, yurttaşlar ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliğinin sağlanmasıdır.

AB’de bölgeler, Almanya, Avusturya ve Belçika gibi federal devletlerde eyaletlere, İspanya, İtalya, Fransa, Hollanda ve Portekiz’deki gibi görece güçlü bölgelere, Lüksemburg, İngiltere, İrlanda, Danimarka, Finlandiya, İsveç ve Yunanistan’daki yerel yönetimlere kadar geniş bir anlam ifade edebilmektedir. 1992 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile kurulan Bölgeler Komitesi üyelerinin eyalet, bölge ve yerel yönetim birimlerinin temsilcilerinden oluşması bunun açık bir göstergesidir

AB içinde, bugün sayıları 250 olan bölgeleri kümelendirmek, Birlik içindeki yerel yönetimleri kümelendirmek kadar güçtür. Farklı devletlerde, merkezi yönetimle ilişkileri, yetkileri, mali kaynakları ve yurттаşla ilişkileri açısından, farklı düzenlemelere tabi olan yerel yönetim birimleri, Birliğin ortak politikalarından farklı derecelerde etkilenebilmektedirler. Birlik içindeki bölgeleri başlıca beş kümede toplamak mümkündür.

Birinci kümedeki bölgeler, federal devletlerde, yasama, yürütme ve yargı erklerine sahip birimlerdir. Ama örneğin Avusturya eyaletleri, Alman eyaletlerine göre federal devletin daha çok denetimi ve gözetimi altındadır.

İkinci kümede yer alan bölgeler, aynı zamanda devlet niteliğine sahip kabul edilirler. Yani devletler aynı zamanda bölge olarak kabul edilirler. Lüksemburg, bu tip bölgeye güzel bir örnektir. Üçüncü kümede ise farklı bağımsızlık derecelerine sahip, ne devlet olma özelliği kazanmış, ne de yerel yönetim basamağı olan bölgeler bulunmaktadır. İspanya’daki bölgeler ve Belçika’daki topluluklar bu bölgelere örnek verilebilir.

Hollanda, Danimarka, Fransa, Portekiz, İsveç ve Finlandiya’daki bölgeler ise, yerinden yönetim birimleri olarak dördüncü kümedeki bölgelere örnek olarak verilmektedir. Bu kümedeki bölgelerin yalnızca yönetsel yetkileri bulunmaktadır. Örneğin İtalya’daki bölgelerin bir kısmı özel, bir kısmı da normal statüdedir. Normal statüdeki bölgeler, yerinden yönetim birimleridir ve sınırlı yasama yetkileri ile İspanya ve Fransız bölgeleri arasında yer alırlar. Sardunya ve Sicilya gibi özel statülü bölgeler ise, tarihsel olarak bölge niteliğine sahiptirler.

Son kümeyi oluşturan İngiltere, İrlanda ve Yunanistan’daki bölgeler için ne federalizm ne de yerinden yönetim söz konusudur. İngiltere’de Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda olmak üzere üç özel bölge bulunmaktadır. Yunanistan, tekçi ve merkezîyetçi bir görünümle Fransa’nın bölge reformları yapılmadan önceki halini andırmaktadır (Mengi-Algan, 2003: 174-176).

Bu beş kümede incelenen ve örneklerini verdiğimiz AB bölgeleri, işlevlerine ve yapılarına göre plânlama bölgeleri, yönetim bölgeleri, sınır ötesi bölgeler, bağımsız bölgeler, türdeş bölgeler ve kutuplaşmış bölgeler olarak da kümelendirilebilmektedir. Yönetim bölgeleri, yerel yönetim olarak da kabul edilebilecek birimlerdir. Fransa'daki iller yönetim bölgelerine örnek olarak gösterilebilir. Diğer taraftan, Korsika, Grönland, Azora, Sicilya ve Sardunya bağımsız bölgelerdir. Sınır ötesi bölgeler ise, sınır ötesi işbirliği ile oluşturulan bölgelerdir. Altyapının iyileştirilmesi, ulaşım, haberleşme, çevre sorunlarının çözülmesi, sosyal ve kültürel konularda işbirliği amaçlarıyla sınır ötesi bölgeler oluşturulmaktadır. Bu duruma Alp bölgesindeki yerel ve bölgesel birimlerin oluşturduğu işbirliği örnek olarak gösterilebilir.

Türdeş bölgeler, dağlık bölgeler, kıyı bölgeleri, tarım bölgeleri, sınır bölgeleri gibi ortak özelliklere sahip bölge türleri de bulunmaktadır. Kutuplaşmış bölgelerde ise, merkezi bir basamak, alt basamaklar ve bu basamaklar arasında bağımlılık bulunmaktadır. Merkez, kutuplaşmış bölgenin çekirdeğidir ve bölgeye de adını vermiştir. Federal Almanya'daki Münih bölgesi bu durumu örnek olarak gösterilebilir.

AB ülkeleri, devlet ve yönetim yapılarından bağımsız olarak plânlama bölgelerine de sahiptirler. Belirli amaçlarla bazı programların uygulanabilmesi için bölgelerin oluşturulması da mümkündür. Ulaştırma bölgeleri, teşvik bölgeleri, işgücü piyasası için plânlama bölgeleri, çevre sorunlarının üstesinden gelmek için oluşturulmuş bölgeler AB'de görülen planlama bölgelerinden bazılarıdır.

AB'de yerinden yönetim ve çoğu kez yerinden yönetimle eş anlamda kullanılan bölgeselleştirme, 1980'li yılların ortasında yapısal politikaların en önemli unsuru olmaya başlamıştır. Birlik politikalarının tam olarak uygulanabilmesi için Birlik içindeki gelişme farklarının giderilmesi ve bütünleşmenin sağlanabilmesi istenmektedir. Bunun yolu da yapısal olarak zayıf bölgelerin geliştirilmesidir. Böylece, bölgeler AB için de önemli bir düzey haline gelmiş, kültürel, etnik ve dil çeşitliliğinin korunması ve geliştirilmesi taleplerinin de bölgelerin önem kazanmasında rolleri olmuştur. Diğer taraftan, küreselleşme çerçevesinde, uluslararası sermayenin ortak olarak yerel birimleri seçmesinin de payı yadsınamaz (Mengi-Algan, 2003: 176-177). Bu durum dünyada görülen tüm siyasal bütünleşmelerde, birliğin geleceği açısından bölgesel ve yerel politika geliştirmeyi zorunlu hale getirmiştir.

2. BÖLGESEL POLİTİKADA SİYASİ BOYUT

Geçmişte olduğu gibi bugün de Avrupa kıtası, türlü bölgelerin mozaiği durumundadır. İnsanlar, kendilerini Avrupalı olmaktan çok doğup büyüdükleri, yaşamakta oldukları kentlerle, yörelerle ve bölgelerle özdeşleştirmeyi tercih etmekte, yaşadıkları bölgelerin değerlerine sahip çıkmaya ve yönetimine ilişkin karar süreçlerine katılmaya özen göstermektedirler. Gücünü tabandan alan bir siyasal rejim olan demokrasilerde, halkın yaşadığı bölgeye bu denli bağımlılığı büyük önem taşımaktadır.

1992 yılında AB'yi kuran Maastricht Antlaşması'nın imzalanması, Avrupa'nın bütünleşmesi süreci içinde bölgelerin daha önemli rol oynamaları için büyük bir adım sayılmıştır. Özellikle "hizmette halka yakınlık" ilkesinin kabulü ve "Bölgeler Komitesi"nin kurulmasının bağlayıcı bir kural olarak Antlaşmada yer alması, bölgelerin Avrupa'nın bütünleşme sürecinde daha iyi temsil edilmelerini sağlayacak bir gelişme olarak görülmüştür.

Avrupa Parlamentosu'nun 1988'de kabul ettiği Bölgeselleşme Şartı'na göre, bölgeler, coğrafî açıdan kendine yeterli nüfus, dil, kültür ve tarihsel gelenekler gibi ortak özelliklere sahip birimler olarak tanımlanmıştır. AB bünyesinde kurulmuş olan Bölgeler Komitesi, bölgesel ve yerel birimlerin seçilmiş temsilcilerinden oluşan bir danışma organı olarak görev yapmaktadır. Maastricht Antlaşması, Antlaşmada öngörülen durumlarda ve Konsey ile Avrupa Komisyonu'nun uygun görmelerinde, bu iki organın Bölgeler Komitesi'ne danışacaklarını belirtmiştir. Bazı konularda ise, Komite'ye danışmak zorunludur (Keleş, 1998: 7-8).

Avrupa ülkelerinden birçoğunda devletlerin tekçi devlet kimliğinin, ulusal birlik ve toprak bütünlüğünün anayasalarca güvence altına alınması koşuluyla, kimi bölgelerin halklarına sosyo kültürel ve ekonomik yapıları hesaba katılarak, yönetsel yerinden yönetimle siyasal yerinden yönetim arasında değişen özerk statü tanıdıkları görülmektedir. AB üyesi devletlerde farklı gelişme düzeylerinde bulunan bölgeler arasındaki gelişmişlik eşitsizliklerinin giderilmesi, tek pazarın etkin bir biçimde çalışması açısından da önemli sayılmakta ve bu amaçla oluşturulan fonlarla onlara destek olmaktadır (Keleş, 1998: 10).

Bu gelişmeler çerçevesinde AB'nin bölgesel programı, ekonomik boyutlarına ek olarak siyasî bir boyut da kazanmaktadır. Nitekim Maastricht

Antlaşması ile bir bölgeler komitesinin kurulması, topluluğun kurumsal sisteminde yerel yönetimlerin yerinin kabul edildiğinin açık bir göstergesidir.

Bölgeselleşmeyle ilgili literatürde, ulusal devlet düzeyinin, ekonomik, siyasal ve askeri sınırların aşılması sonucu oluşan AB, sınır ötesi bir bölgesel işbirliği düzenlemesi olarak kabul edilmektedir. Birlik, bölgelerle, üye devletlerle ve Birliğin kendisiyle üç basamaklı bir yapı oluşturmaktadır. Bu ulus üstü yapıda, üye devletler kimi egemenlik haklarını Birliğe devretmişlerdir. Birlik hukuku, yalnızca doğrudan üye devletleri değil, bu devletlerin yurttaşlarını, sivil toplum örgütlerini, özel sektörünü ve öteki yönetim basamakları olarak yerel ve bölgesel yönetimleri de etkilemektedir.

Bu çerçevede yerinden yönetim, tüm AB ve üye devletlerdeki ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve yönetsel düzenlemeler arasında uyum sağlamak için önemle üzerinde durulan bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır. AB'nin yasama etkinliklerinin nerdeyse % 70'inin yerel birimlerin görev alanını ilgilendirdiği bilinmektedir.

Örneğin Birliğin 280 direktifinden 120'si yerel yönetimler tarafından uygulanmak zorundadır. Yapı denetimi, çevre koruma, gıda maddelerinin denetimi, meslek diplomalarının karşılıklı olarak tanınması, katma değer vergisi ve tüketim vergisi ile ilgili düzenlemeler, kent yenileme gibi pek çok konuda Birlik tarafından getirilen kurallar, yerel birimleri doğrudan ilgilendirmektedir. Bu nedenle yerel ve bölgesel birimler, yalnızca Birliğin politikalarının uygulama alanları olmak istememekte, aynı zamanda kendilerini ilgilendiren konularda söz sahibi olmak istemektedirler. Birlik hukukuna göre yerel birimler kendilerine ait görevleri yerine getirirken Birlik kararlarına da katılabilmektedirler.

AB'nin ulus üstü bir örgüt olarak önemli sorunlardan birisi de, kararların Brüksel'de alınmasından kaynaklanan yurttaşa uzaklık ve merkezîyetçi eğilimlerdir. Bu nedenle yurttaşa yakınlığın ve bütünleşmenin sağlanmasının yolu, yurttaşa en yakın birimler olan yerel ve bölgesel birimlerin Birlik içinde karar alma sürecine katılmaları olarak görülmektedir (Mengi-Algan, 2003: 171-173). Dolayısıyla Avrupa Birliği bölgesel politikaları kendi iç tutarlılığı ve demokrasinin gereği olarak da uygulamak istemektedir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKALARI

Yukarıda da belirttiğimiz gibi tüm dünyada geçmiŐten günümüze bölgesel politika her zaman tartiŐmalı ve sorunlu bir alan olmuştur. Sorunlu bölgelerde uygun olmayan ekonomik faaliyetlerin cesaretlendirilmesi, başarılı ticari faaliyetleri de cezalandırmaktadır. Bu durum bölgesel farklılıkların piyasa sistemini de tehdit etmesine yol açmıştır (Armstrong, 2004: 401).

Bugünkü uygulamada AB'nin bölgesel politikası ise uluslararası koordinasyon iŐlevi görmektedir. Bu kapsamda AB, diğer politikaları (tarım ve sosyal politika) ile uyumlulaŐtırdıđı bölgesel politikalarını, üye devletlerin hükümetleri ile onların bölgesel politikalarına paralel yürütmeye çalışmaktadır. Ayrıca AB bölgesel politikaları, üye devlet politikaları ve bu konudaki girişimler, bölgesel ve yerel düzeydeki kuruluşlarca yürütölmektedir (Armstrong, 2004: 403-404).

Esasında AB'nin bölgesel gelişme politikalarında iki önemli kavram etkili olmaktadır. Bunlardan birincisi dayanıŐma kavramıdır. AB ortalamasına göre ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmıŐ bölgeleri ve bölgelerde yaŐayan yurttaŐları hedef alan bölgesel gelişme politikasını gerekli kılan dayanıŐma kavramı, bilindiği gibi sürdürülebilir gelişme politikalarının da temelini oluşturmaktadır.

1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması'nın önsözünde, ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamanın yolu olarak dayanıŐmadan söz edilmektedir. Ayrıca, AntlaŐmanın 158.maddesinde, AB'nin hedefinin, çeşitli bölgeler, özellikle gelişmiş ve geri kalmıŐ bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak olduğu belirtilmektedir.

AB'nin bölgesel gelişme politikalarının temelinde yatan ikinci önemli kavram ise uyum kavramıdır. Bu kavram, bir yandan zengin ve yoksul ölkelerle bölgeler arasındaki gelir ve zenginlik dağılımının düzeltilmesinden herkesin kazançlı çıkacağı varsayımına, bir yandan da az gelişmiş bölgelerle aday ölkelerin Birliğe uyumunun sağlanması gerektiği anlayıŐına dayanmaktadır (Mengi-Algan, 2003: 175-176).

AB'nin tüm üye devletlerinin çeşitli bölgeleri arasında gelişme ve yaşam düzeylerinde farklılık olduğu bir gerçektir. Bu farklılıklar bir bütün olarak birlik coğrafyası ölçütünde değerlendirildiğinde makasın genişlediği gözlenmektedir. Bu farklılıklar gündelik yaŐamda, gelir düzeyi, yaşam kalitesi

ve işsizlik oranlarında kendini göstermektedir. Bu durum sonuçta nüfus hareketlerine yol açmakta, fakir bölgelerde ekonomik yaşam canlılığını kaybetmekte, özellikle genç nüfusların bölgelerini terk etmelerine yol açmaktadır. Farklılıkların artarak sürmesi, Birlik ekonomik politikaları açısından sorunlar yaratmaktadır.

Söz konusu bu alanlarda yaşanan deneyimler, serbest piyasa ekonomisinin bölgeler arası farklılıkları kaldırmaya ve dengeli bir gelişmeyi sağlamaya yeterli olmadığını göstermiştir. Birliğin geçmekte olduğu değişim ve kriz devreleri gibi dönemlerde yoksul bölgelerin konumunun genellikle daha da kötüleştiği saptanmış bir başka gerçektir. Bu saptamalar, gelişme düzeyi en düşük bölgelerde ekonomik faaliyetleri canlandırmak için özel yatırımların yanı sıra, özellikle kamu fonlarının kullanılmasının da zorunlu olduğunu göstermektedir.

Bölgesel politikalar her ne kadar öncelikle üye devletlerin sorumluluk alanlarına girse de, yaşanan sorunların ölçeği ve ekonomilerin karşılıklı bağımlılığı, özellikle gelişme düzeyi düşük ülkeler açısından konuyu birlik bünyesine taşımaktadır. Üye devletlerin çoğunun izlemek zorunda olduğu dengeli bütçe politikalarının ortaya çıkardığı güçlükler nedeniyle, bölgelere sağlanan doğrudan desteğin azaltılması sorunları daha da ağırlaştırmaktadır (Coşkun, 2001: 110).

Bu kapsamda AB'nin bölgesel politikasının özünün, üye ülkelerin politikalarını tamamlamak ve bunları bir Avrupa düzlemine yerleştirmek olduğu söylenebilir. Ayrıca, AB'nin bölgesel politikası, kaynaşmaya katkıda bulunan Birliğin başka politikalarıyla belirgin bağlantılara da sahiptir. Bölgesel politikanın önemi de bundan kaynaklanmaktadır.

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEME SÜRECİ VE TÜRKİYE

1963 yılında Ankara Antlaşması imzalandığında, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle "Türkler AB için kendilerine rezervasyon yaptırıldılar" ifadesini kullanmış ve Türklerin bir sonraki genişleme hattında mutlaka AB'ye gireceğini söylemişti. Ancak AB'nin üye sayısı 2004'te 25'e, 2007 yılında ise Bulgaristan ve Romanya'nın da katılımıyla 27'ye çıkmış Olmasına rağmen Türkiye henüz De Gaulle'ün öngörüsünü gerçekleştirememiştir. Ne kadar ilginçtir ki, genişleyen AB'de bu öngörünün gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel de Fransızlar olmuştur.

Genişlemek ve etki alanını büyütmek isteyen AB, 1993 Kopenhag Zirve Toplantısında aldığı kararlar uyarınca eski Varşova Paktı ülkeleri olan MDA (Merkezi Doğu Avrupa) ülkelerini kapsayan bir genişleme süreci başlatmıştır. AB Komisyonunun genişlemeye ilişkin stratejisine esas teşkil etmek üzere hazırladığı öneriler 16 Temmuz 1997 tarihinde "Gündem 2000" başlıklı bir raporda açıklanmıştır (Baydar, 2004: 16).

Gündem 2000 raporunda Türkiye'nin genişlemenin kapsamına dahil edilmemesi konusu ile ilgili olarak, AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için sağlam bir dayanak teşkil eden ve tatminkar bir biçimde işleyen Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin birçok alanda AB müktesebatını başarıyla üstlenebileceğini gösterdiği; ancak siyasi durumun, mali işbirliği ile siyasi diyalogun 6 Mart 1995 tarihinde kararlaştırıldığı şekilde sürdürülmesine imkân vermediği ve ekonominin makro ekonomik istikrarsızlık kısılcacını kıramadığı ifade edilmiştir (Akdiş, 2010: 4).

AB Komisyonu söz konusu rapor ve eklerini oluşturan ülke raporlarında, aday ülkelerin siyasi kriterleri ne ölçüde karşıladıklarını değerlendirirken demokrasilerinin gerçek hayatta nasıl uygulandığını da incelemeye tabi tutmuştur (Özkan, 2004: 91). Raporunda Doğu Avrupa ülkeleri ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin iki dalga şeklinde 2000'li yıllarda AB'ye tam üye olmaları öngörülmüştür. İlk dalgada Kopenhag kriterleri dediğimiz kriterlere (demokrasi, insan hakları, ekonomik gelişme, Topluluk müktesebatını benimseme) en fazla uyum gösterebilme yeteneğine sahip olduğu değerlendirilen, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya; ikinci dalgada ise söz konusu kriterlere göre daha geri bir durumda bulunan Slovak Cumhuriyeti, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Romanya yer almıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de daha önce alınan bir kararla söz konusu genişlemenin içine dahil edilmiştir. Türkiye ise genişlemenin kapsamına alınmamıştır.

12 MDA ülkesinin çoğunun milli gelir düzeylerinin Türkiye'nin çok altında olması, Türkiye'nin genişleme kapsamına alınmaması kararının gülünç bulunmasına yol açmıştır. AB istatistiklerine göre, bu ülkelerin AB'nin yaşam normlarına ve ekonomilerine uyum sağlayabilmeleri için en az 25-60 yıl geçmesi gerekmektedir (Baydar, 2004: 16).

Bu olumsuzluğa rağmen, tam üyelik görüşmelerini sürdüren ancak genişleme kapsamına alınmayan Türkiye, AB'nin özel önem verdiği ve buraya

has bölgeselleşme politikası geliştirdiği Akdeniz havzasında en önemli aktör konumundadır. AB, bu havzadaki politikalarını Türkiye'yi dikkate almadan belirlemeyeceğinin bilincindedir.

5. GENİŞLEYEN AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AKDENİZ POLİTİKASINDA TÜRKİYE'NİN YERİ VE ÖNEMİ

Avrupa Birliği'nin ilk ve en önemli ticari ortaklarından olan Akdeniz Bölgesi ile ilişkileri, ikili anlaşmalar kapsamında 1960'lı yıllara uzanmaktadır. Akdeniz'in güney ve kuzey kıyısındaki ülkeler arasında artan dengesizlikler Avrupa'da yeni stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. 1970'lerin ikinci yarısında "Global Akdeniz Politikası" benimsenmiş, ABD politikalarına karşı rolün yeniden tanımlanarak çok taraflı bir Akdeniz politikası oluşturulması üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Söz konusu zaman diliminde ortaya çıkan petrol krizi ve İsrail ile petrolü İsrail'e karşı bir koz olarak kullanan Arap devletleri arasında güçler dengesinin sağlanması mevcut politikaların oluşumunu hızlandıran önemli olaylardandır. Global Akdeniz Politikası'nın sanayi mallarının serbest ticareti, bazı tarım ürünlerinde gümrük tarifelerinin indirilmesi ile teknik ve sanayi alanlarında işbirliğinin sağlanması olmak üzere üç temel yönü vardır.

1989 yılında Berlin duvarının yıkılmasına neden olan politik değişimler, Avrupa Birliği'nin stratejik ve jeopolitik önceliklerini yeniden gözden geçirerek, güneye doğru derinleşme sürecinin başlamasına neden olmuştur. 1990 yılında Avrupa Konseyi, 1992-1996 dönemini içerecek olan "Yenilenmiş Akdeniz Politikası" (YAP) ile birliğin kendisine yakın komşularını hedef alarak, yatay finansal işbirliği, ticaret, insan hakları ve çevrenin korunması konularını içeren ilkeler belirlemiştir (Kahraman, 2008: 1733).

Son yıllarda AB, Akdeniz politikasını her zamankinden çok daha fazla olarak ortak bir zemine oturtmaya çalışıyorsa da, bu politika içinde her ülkenin yerinin aynı olmadığı görülmektedir. Soruna bu açıdan yaklaştığımızda AB'nin Akdeniz politikasında üç grup ülkenin yer aldığını görürüz. Birinci grup Mağrep ve Maşrek ülkeleri olarak AB'nin Akdeniz politikasının gerçek hedefini oluşturmaktadır. Son dönemde AB'nin kapsamlı Akdeniz politikası oluşturması, yine bu ülkelere ilişkin sorunları çözme çabasının bir sonucudur.

İkinci grup ülkeler kapsamında ise şimdilik sadece İsrail yer almaktadır. Bu ülke diğer Akdeniz ülkelerine göre çok daha gelişmiş olmasına rağmen AB'nin nazarında özel bir statüye sahiptir. Bu nedenle İsrail'le ilişkiler başından beri karşılıklılık ve ortak çıkar temelinde kurulmaya çalışılmaktadır.

AB'nin Akdeniz politikasında etki alanı içinde olan son grup ülkeler ise Kıbrıs, Malta ve Türkiye'den oluşmaktadır. Bu üç ülkenin özelliği de AB ile ortaklık anlaşmaları olması ve AB'ye tam üye olmak için başvurmuş olmalarıdır (Altunışık, 1997: 377). Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta bu hedeflerini gerçekleştirmiş durumdadırlar.

Akdeniz AB için her zaman cezbedici bölge olmuştur. Genişleme sürecinde ise bu durum daha da pekişmiştir. Bu doğrultuda AB'nin Orta ve Doğu Avrupa genişlemesinin dengelenmesi amacıyla düşünölen Akdeniz ülkeleri konferansı için ilk adım 1995 yılında Fransa'nın Cannes kentinde yapılan AB zirvesinde atılmıştır (Kahraman, 2008: 1733). Bu toplantının sonuç bildirgesinde şu noktaların altı çizilmiştir: "Güneyde sıkı bir işbirliği politikası izlenmesi, Doğuya açılma politikasının karşı ayağını oluşturmaktadır ve AB'nin dış politikasına ilişkin önlemlerini jeopolitik bütünlük açısından tamamlamaktadır." (Matthews, 2004:479). Bu ilk adım Barselona Konferansı ile somut görüşmelerin yapılmasına ve deklarasyon yayımlanmasına yol açmıştır.

5.1. Avrupa Akdeniz Süreci - Barselona Konferansı

Fikri temeli 1990'lı yıllarda atılan Avrupa-Akdeniz Süreci, AB'nin Doğu Avrupa'ya yönelik olarak öngördüğü genişlemeyi dengelemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, Avrupa Birliği ile Birlik üyesi olmayan 12 Akdeniz ülkesi arasında, kalıcı ve kurumsal bir işbirliği çerçevesinin oluşturulması amacıyla 27-28 Kasım 1995 tarihlerinde Barselona'da Avrupa-Akdeniz Konferansı düzenlenmiştir (TBMM; 2011: 2).

Bugün AB'nin Akdeniz politikasının Barselona Deklarasyonu ile resmilik kazandığı genel kabul görmektedir. Esasında 1990'ların ortalarında İspanya'nın baskısı ile başlayan Barselona Deklarasyonu süreci Avrupa-Akdeniz ilişkilerine yeni bir bakış açısını beraberinde getirmiştir. Deklarasyon 15 AB Ülkesi ve 12 Akdeniz ülkesinin (bu ülkeler; Mağrep ülkeleri olarak Fas, Cezayir, Tunus ve Maşrek Ülkeleri olarak; Mısır, Ürdün, İsrail, Filistin Yönetimi, Lübnan, Suriye'dir. Ayrıca Türkiye, Kıbrıs ve Malta da Deklarasyonu imzalamışlardır. Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta, 2002 yılında Libya'nın

gözlemci olduğu toplantıda AB'ye tam üyelik için teklif edilmişlerdir) Kasım 1995'te imzalamasıyla resmîlik kazanmıştır (Matthews, 2004: 479). Türkiye çekince koyarak 27 Kasım 1995'te Barselona'da toplanan Akdeniz Konferansı'na katılmayı uygun bulmuştur.

Barselona Konferansı'nın düzenlenmesinde, Akdeniz'de işbirliği vasıtasıyla bölgede barış, istikrar ve refahı yaygınlaştırarak, Kuzey Afrika'dan AB ülkelerine yönelik göçün önlenmesi hedefi de etkili olmuştur. Sürecin temel amacı, Akdeniz'de barış, istikrar ve güvenliğin sağlanması, ülkeler arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi, demokrasi ve insan haklarına saygının derinleştirilmesi, AB ile Akdeniz'e kıyıdaş ülkeler arasındaki ekonomik, ticari, sınai, kültürel ve bilimsel alanlar ile çevre konusundaki işbirliğinin artırılması ve Konferansa katılan ülkeler arasında aşamalı bir "Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi" kurulmasıdır.

Barselona süreci başlangıçta 27 üyeli iken AB genişlemesinin son dalgasının tamamlandığı 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla üye ülke sayısı 27'den 35'e ve Bulgaristan ve Romanya'nın da 1 Ocak 2007 tarihinde AB üyesi olmasıyla 37'ye yükselmiştir. Libya ise 1999 yılından itibaren gözlemci statüsünde bu sürece dahil olmuştur (Corluto, 2011: 1). Sürece, AB üyesi ülkeler başkanlık etmektedir. AB Dönem Başkanlığını yürüten ülke aynı zamanda da dönem başkanı olmaktadır (TBMM; 2011: 2).

Avrupa-Akdeniz ortaklığını ortaya koyan Barselona Deklarasyonunda, Avrupa-Akdeniz ortaklığının başlıca üç öncelik alanında tesis edileceği belirtilmiştir (Ohtamış, 2007: 60):

- Güvenlik ve siyasi konularda işbirliğinin güçlendirilerek barış ve istikrar ortamının oluşturulması,
- Ekonomik ve mali konularda ortaklığın geliştirilerek serbest ticaret bölgesinin oluşturulması,
- Sosyal, kültürel ve insani konularda toplumlar arasında paylaşımin geliştirilerek, toplumların birbirini anlaması ve yakınlaşmasının sağlanması.

Akdeniz-Avrupa Ortaklığı kapsamında, birbirini tamamlayıcı ikili programlar ile bölgesel programlar yürütölmektedir. İkili programlarda, AB her bir Akdeniz ortağı ile ikili ilişkiler çerçevesinde yukarıda belirtilen ortaklık alanlarında faaliyetler gerçekleştirmektedir. AB ile ilgili Akdeniz ortağı ülke arasında imzalanan Ortaklık Antlaşması, ikili ilişkilerin yasal zeminini ve

çerçevesini oluşturmaktadır. Bölgesel programlarda ise, yukarıda belirtilen 3 öncelik alanında bölgesel diyalogla ortak sorunların çözümü için imkanlar sunulmaktadır (TBMM; 2011: 2-3).

Barselona Konferansında ele alınan temel konu, katılımcı ülkeler arasında daha yakın bir ekonomik ve siyasi işbirliği kurulması ve bu sayede bölgede barış, hoşgörü ve refahın sağlanmasına katkıda bulunulmasıdır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin odak noktası, en az 30 ülkenin katıldığı sanayi mallarına yönelik ve 800 milyonluk nüfusa hitabeden yapısıyla dünyanın en büyük Avrupa-Akdeniz serbest ticaret bölgesini oluşturmaktır.

Bu durum Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır. Türkiye Gümrük Birliği'nin son aşamasına geçiş için alınan 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi kararı gereği, 2001 yılına kadar AB'nin Ortak Gümrük Tarifesini tam yürürlüğe koymayı taahhüt etmiştir. Bu tarihten sonra AB'nin serbest ticaret antlaşması imzaladığı her ülkeyle bir serbest ticaret antlaşması imzalamak durumunda olan Türkiye, Akdeniz havzasındaki oluşumun bir öğesi olmak durumunda kalmıştır.

Barselona Konferansında dile getirilen iktisadi işbirliği arzusu, kendi başına memnuniyetle karşılanacak bir talep olmakla birlikte, beklenen diyalogun "eş düzeyde" ortaklar arasında olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Çünkü her şeyden önce anılan ülkelerin ekonomik büyüklük oranları çok farklıdır. Bu ülkelerin sadece 380 milyar dolar tutarındaki üretim değerleri AB üyesi ülkelerin gayri safi milli hasıllarının % 5'ine karşılık gelmektedir.

Ayrıca bölge kendi içinde de keskin çelişkileri barındırmaktadır. Bölgede sadece yüzölçümleri bakımından büyük ve küçük devletler değil, aynı zamanda refah düzeyleri bakımından çok fakir, fakir ve çok zengin; hammadde yönünden zengin ve kıt kaynaklı ülkeler yan yana bulunmaktadır. Toprak, iklim ve su kaynakları gibi doğal olanakları, pazar payı olan bir tarım ekonomisi için uygun görünmeyen ülkelerin yanında, iyi eğitilmiş işgücüne ve yeterli altyapıya sahip ülkelere de rastlanmaktadır.

Diğer taraftan, bu ülkelerin ihracatının aynı türden ürünlere dayanması da bir başka önemli noktadır. Çünkü ihraç ürünlerinin aynı olması, bu ülkelerin AB pazarına birbirlerine rakip olarak çıkmaları anlamına gelmektedir.

Sıralanan bu faktörler Kuzey Afrika ve Akdeniz ülkelerinin siyasi açıdan homojen davranış gösteren bir bölge olarak değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. AB'ye karşı çıkar temsili konusunda daha çok, belirgin bir heterojenlikten hareket etmek gerekmektedir. Zaten konferansın asıl amacının bölgenin bu heterojenliği sonucu AB'nin geleceği ve güvenliği açısından taşıdığı önemin ortaya konulması ve "Akdeniz Kıtası" için yeni bir işaret verilmek istenmesi olduğu söylenebilir (Gümrükçü, 2002: 1-3).

Bu olumsuzluklara karşılık Barselona Konferansında eşitlik, açıklık ve karşılıklı prensipleri ile bölgesel entegrasyon hedeflendiği görülmektedir. Bu genel hedef çerçevesinde Akdeniz'de bir barış ve istikrar bölgesi oluşturulmak istenmiş, ancak 1995'tekinden farklı olarak 2005'te ekonomik gelişme ile demokratikleşme ve reform arasındaki bağlantı vurgulanmıştır. Fakat 1995–2005 arasını değerlendiren Avrupa'daki politika yapıcılarını, 1995 Barselona Deklarasyonunun başarısız olduğunu kabul etmişlerdir.

Siyasi açıdan farklı yönetim rejimlerine, ekonomik açıdan farklı ticari sistemlere ve demografik açıdan da eşitsiz yapıya sahip olan Akdeniz'de karşılıklı sorunların ortaya çıkması, AB'yi Akdeniz'de yeniden yapılanmaya sevk etmiştir. Bu itibarla Akdeniz'in karşılıklı bağımlılık içerdiği ve mevcut sorunların da ortak hale geldiği söylenebilir (Ekşi, 2011: 1).

Konferans sonrası gelişmelere bakıldığında ise, Akdeniz'in özellikle Avrupa için taşıdığı önemi ortaya koyan bir sürece girildiği görülmektedir. Batı için Kuzey Afrika ülkeleri, Ortadoğu ve Türkiye'den potansiyel güvenlik tehditlerinin olabileceği tezi ağırlıklı olarak gündeme oturmuş bulunmaktadır. Söz konusu ülkeler, yaşadıkları krizlerin toplumsal ve ekonomik nedenlerinin çeşitliliğinin yanı sıra Avrupa'ya yakınlıkları sebebiyle de bir tehdit olarak algılanmaktadırlar.

Son yıllarda somut protesto gösterilerine yol açan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki bu belirsizlikler Akdeniz'e kıyısı olan Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'i ortak askeri kara ve deniz kuvvetleri oluşturmaya itmiştir. Avrupa'nın güçlü ülkesi Almanya bu sürece katılmadığından bu alt bölgesel kurumlaşma çerçevesi içinde oluşmakta olan fikirleri yönlendirememekte ve alan çalışmalarına katılamamaktadır. Böylece belirleyici bir aktör rolü de bulunmamaktadır. Avrupa'nın güneye doğru bu açılımını ve kurumlarının bu konularda yeni stratejiler üretmeleri Almanya açısından olumsuz bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Almanya'nın NATO içinde ağırlığının

azalacağından korkulmakta ve yönlendirici gücünün azalabileceği düşünölmektedir.

Bunun önüne geçilmesi için Akdeniz Havzasını Akdeniz Havzası; Ortadoğu, Balkanlar ve Türkiye olarak üç alt bölgeye ayırmak gerektiği belirtilmektedir. Buna rağmen Akdeniz ölkelerinin kendi içlerinde farklı güvenlik yapıları sergilemesi Akdeniz Havzasının önümüzdeki yıllarda çok daha ısınacağıнын işaretlerini vermektedir (Gümrükçü, 2002: 4). Şimdiden bu durumu öngören AB, özellikle MEDA gibi mali programlarla bölgedeki etkinliğini artırmakta ve bölgesel politika araçlarını daha çok bu bölge üzerine yoğunlaştırmaktadır.

AB'nin bu amaçla devreye soktuğu MEDA programları ve ikili anlaşmalar, son yıllarda Akdeniz havzası ölkelerinde Barselona Deklarasyonu'nun temel amaçlarının somut bir şekilde uygulamaya geçirilmesi yönünde oldukça etkin olmaya başlamıştır. Ancak 2005 yılında AB, on yıllık süreci değerlendirdiğinde özellikle 2010'da belirlenen serbest ticaret bölgesinin oluşturulması hedefinin ancak 2015 yılında gerçekleşebileceği kanaatine varmıştır. Bu tespit 2010 yılında hedefe ulaşamamasıyla doğrulanmıştır.

Ayrıca son dönemde bu deklarasyonun siyasi kısmı da yetersiz görülerek demokratikleşmeye ağırlık verilmiş ve böylelikle bu ortaklığın Akdeniz Demokratik Devletler Topluluğu olacağı hedeflenmiştir (Ekşi, 2011: 3).

5.2. Akdeniz Havzasına Mali Destek - MEDA Programı

MEDA (Mediterranean Economic Development Area) Programı, Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin uygulanmasındaki temel mali yardım mekanizmasıdır. Ortaklığın üyelerinden biri olan Türkiye, 1996 yılından beri AB'nin MEDA kaynaklarından yararlanmaktadır. Türkiye'ye ayrılan kaynaklar; ekonomik istikrar, sosyo ekonomik kalkınma, demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesini amaçlayan ikili projelerde kullanılmıştır (Koçak, 2009: 139).

MEDA programı, 27 Kasım 1995 tarihinde 15 AB üyesi ölkeler ve Türkiye'nin de dahil olduğu AB üyesi olmayan 12 Akdeniz ölkelerinin Dışişleri Bakanları'nca imzalanan Barselona Deklarasyonu ile kurulan Avrupa Akdeniz Ortaklığı'nın uygulama aracıdır. Bölgede yer alan ölkelerin ekonomik açıdan gelişimlerinin ve yeniden yapılanmalarının sağlanarak, Akdeniz'de bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını hedefleyen program kapsamında, ekonomik

faaliyetler ile özel sektörün geliştirilmesine, sosyoekonomik kalkınmaya, demokratikleşmeye ve sivil topluma yönelik projelere finansman temin edilmektedir.

Bu yönüyle MEDA Akdeniz Bölgesi'nde istikrarlı bir yapı oluşturmak suretiyle ticareti serbestleştirmeyi hedefleyen bir programdır. Programın amaçları arasında sosyoekonomik kalkınmayı hızlandırmak, yaşam koşullarını iyileştirmek, bölgesel işbirliğini artırmak ve sosyokültürel diyalogu yoğunlaştırmak da bulunmaktadır. MEDA kapsamında 12 Akdeniz ülkesi yer almaktadır. Bunlar sırasıyla Fas, Cezayir, Kıbrıs, Mısır, Ürdün, İsrail, Lübnan, Malta, Filistin, Suriye, Tunus ve Türkiye'dir (ATO, 2011: 1).

1996-1999 dönemini kapsayan MEDA I programı çerçevesinde Türkiye'ye toplam 54 proje için 376 milyon Euro tutarında kaynak sağlanmıştır. 2000-2006 yıllarını içeren MEDA II programı kapsamında ise, Türkiye'ye üç yıl içerisinde yaklaşık 381 milyon Euro tutarında destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bu desteklerin % 60'ının yapısal reformların desteklenmesi ve % 40'ının AB ile bütünleşme sürecinin kolaylaştırılması yönündeki projelerde kullanılması öngörülmüştür (ATO, 2011: 1).

MEDA, işbirliği faaliyetlerinin tek mali aracı olup ekonomik geçiş süreci, ekonomik ve sosyal kalkınma, bölgesel ve sınır işbirliği olmak üzere üç alanda destekleri içermektedir. Programlar; ulusal ve bölgesel olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmaktadır (Kahraman, 2008: 1735).

5.2.1. MEDA I Programı - 1996-1999 (3.535 milyar Euro)

MEDA projelerinin uygulanması ile ilgili genel şartları belirleyen Avrupa Komisyonu-Türkiye Çerçeve Anlaşması'nın, TBMM tarafından, ancak Haziran 2000 tarihinde onaylanmış olması nedeniyle, projelerin uygulanmaya başlanmasında gecikme yaşanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun Ekim 1999'da aldığı kararla, Türkiye'ye ayrılan bütün mali kaynakların sivil toplum alanına yoğunlaştırılmasının önerilmesi proje seçim şansını kısıtlamıştır.

MEDA kapsamında ekonomik reform ve yapısal uyumu gerçekleştirmek üzere 55 proje için 376 milyon Euro hibe olarak ayrılmıştır. Birinci grup projelerle Avrupa Akdeniz bölgesinde kurulması planlanan serbest ticaret bölgesi hedefine uygun makro ekonomik politikaların belirlenmesi ve özel sektörün desteklenerek başta KOBİ'ler olmak üzere firmalara mali ve teknik yardımda bulunularak rekabetin gelişimine katkıda

bulunması hedeflenmektedir. Ayrıca Türkiye'ye mesleki eğitime destek olarak 51 milyon Euro ayrılmıştır. Sosyo ekonomik gelişimi güçlendirme projeleri olarak belirlenen ikinci grup projelerle de Akdeniz ortaklarının özellikleri göz önünde bulundurularak, eğitim, sağlık ve sosyal içerikli programlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de; söz konusu bu destekleme projeleriyle sağlık, çevre, tüketici haklarının korunması gibi alanlar hedeflenmiştir. Ayrıca Türkiye, Avrupa Akdeniz Kültürel Mirası Programı, Kısa ve Orta Vadeli Öncelikli Çevre Eylem Programı ile Avrupa-Akdeniz Ticaret ve Sanayi Odaları Programı kapsamında yer almaktadır. MEDA kapsamında finanse edilen üçüncü ve son grup projeler, Akdeniz ülkelerinde demokratikleşme ve sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik projelerdir. Türkiye'de bu projelerin en önemli örnekleri; Demokratik Kural ve Hakların Teşviki İçin Sivil Eğitim Projesi, İnsan Hakları Konusunda Bilginin Arttırılması Projesi ve devlette şeffaflık için Türkiye'de Devlet Reformu Programı'dır (Kahraman, 2008: 1736).

Türkiye'de bu kapsamda finanse edilen projelerin koordinasyonunu, Hazine Müsteşarlığı sağlamaktadır. Hazine Müsteşarlığı Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne sunulan projeler bir ön elemeye tabi tutulmaktadır. 1998 yılı başında, bu tarihten başlamak üzere, küçük ölçekli projelere MEDA kapsamından finansman sağlanmaması kararı alınmıştır.

Buna göre, Hazine Müsteşarlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı, MEDA'dan yararlanması hedeflenen öncelikli sektörleri belirlemeye başlamıştır. Seçilecek projelerin DPT'nin yıllık yatırım programlarına uygun olması da talep edilmiş ve bu çerçevede, KOBİ'lerin geliştirilmesi, sağlık, eğitim gibi alanlarda büyük ölçekli projelere destek sağlanmıştır. MEDA I bütçe kaynaklarından Türkiye'ye, 55 proje için 376 milyon Euro taahhüt edilmiştir. Bu miktarın 33.143 milyon Euro'luk bölümü 1996'da, 70.244 milyon Euro'luk bölümü 1997'de, 132.475 milyon Euro'luk bölümü 1998'de ve 140 milyon Euro'luk bölümü de 1999'da teslim edilmiştir.

Ancak buna rağmen bu dönemde Türkiye, MEDA Programı fonlarından istenilen ölçüde faydalanamamıştır. Bunun başlıca nedeni, AB'nin Türkiye'ye yönelik siyasi tavrı yanında projelerin onaylanması ile finansman anlaşmalarının imzalanması sürecinde çoğunlukla Türkiye tarafından kaynaklanan gecikmeler ve etkin yönetilemeyen Türk kamu bürokrasisidir (Corlutso, 2011: 3).

5.2.2. MEDA II Programı - 2000-2006 (5.350 milyar Euro)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1995 yılında, Avrupa-Akdeniz Ortaklığının desteklenmesi amacıyla hayata geçirilen MEDA Programının yasal dayanağı 1996 MEDA Tüzüğüdür. Bu tüzük, 2000-2006 donemi uygulamaları için 2000 yılında tekrar düzenlenmiş (Ohtamış, 2007: 61) ve MEDA II programının hukuki çerçevesini belirlemiştir.

MEDA I Programı'nın devamı mahiyetinde olan MEDA II Programı, 2000-2006 dönemi için yıllık yaklaşık 800 milyon Euro'yu programdan yararlanan ülkelere ayırmıştır (ATO, 2011: 1).

Türkiye, MEDA II programı kapsamında, 2000 yılında 176 milyon Euro, 2001 yılında 167 milyon Euro ve 2002 yılında 126 milyon Euro tutarında yardım almıştır. Türkiye'nin MEDA II kapsamında 2000-2002 dönemi için bütçe kaynaklarından sağladığı miktarın yüzde 60'ı altyapı yatırımları ve sektörel politikalar, yüzde 35'i katılım süreci ve yüzde 5'i ise sivil topluma yönelik projeler için kullanılmıştır (Koçak, 2009: 141).

Türkiye'ye yapılan bu yardımlarla AB, Akdeniz havzasında Türkiye'nin katılım öncesi stratejisini güçlendirmeyi hedeflemiştir. MEDA I'de Akdeniz bölgesi kapsamında yer alan ülkelerin birbirinden bağımsız projelerine katkı sağlanırken, MEDA II'de ise daha çok bölgesel ilişkilerin geliştirilmesi doğrultusunda kaynak tahsisi esas alınmıştır (Kahraman, 2008: 1737).

MEDA II Programı çerçevesinde, Türkiye'ye 2000-2006 döneminde kullanılmak üzere ayrılmış olan miktar iki katına çıkartılarak, 889 milyon Euro'ya ulaşmıştır. MEDA II kapsamında ikili projelere verilecek yardımların koordinasyonu MEDA I Programı'nda olduğu gibi yine Hazine Müsteşarlığı tarafından sağlanmış ve büyük ölçekli projelerin desteklenmesi öngörülmüştür.

MEDA II Programı çerçevesinde verilecek yardımların % 65'inin yapısal reformları desteklemesi, % 35'inin AB ile bütünleşme sürecinin kolaylaştırılması yönündeki projelerde kullanılması istenmiştir. Buna göre destek sağlanacak projeler daha çok Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen mali işbirliği, tarım, ulaştırma, adalet ve içişleri, çevre, bölgesel politikalar, eğitim, yargı sisteminin iyileştirilmesi, sivil toplumun gelişmesi gibi öncelikli konular üzerine yoğunlaşmıştır (Corluto, 2011: 3).

1999 yılında Helsinki Zirvesinden sonra AB üyeliğine adaylık statüsü kazanan Türkiye, MEDA kapsamından çıkartılmış ve. MEDA kapsamından

alacağı yardımlar da dahil tüm programlar PHARE programı altında toplanmıştır (ATO, 2011: 1).

5.3. PHARE Programı

AB Komisyonu Türk firmalarına PHARE, ISPA ve SAPARD adlı üç AB mali yardım programı çerçevesinde Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nde düzenlenen tüm ihalelere (hizmetler, teçhizat, mallar, iş) katılma imkanı getirilmesini talep eden bir öneriyi 2001 yılı Nisan ayında kabul etmiştir. Ayrıca Komisyon Haziran 2004'te, Yapısal Fonlarla desteklenecek yeni 10 üye devlet için stratejileri belirleyen programları kabul etmiştir (Reeves, 2006: 42).

Bundan da anlaşılacağı gibi Avrupa bölgesel politikası, Yapısal Fonların yönetiminde katı bir düzenlemesi olan az sayıdaki topluluk politikalarından biridir ve bu düzenleme ulusal yapıların esnek adaptasyonunu gerektirmektedir. Yapısal Fonların ulusal idareler üzerindeki istilacı etkisi, Topluluğun da önceliklerini destekleyen çeşitli hedefler için kalkınma kaynaklarını elde etmede ulusal aktörlerin motivasyonu ile açıklanabilir (Kovacs, 2006: 95).

Bu çerçevede 2004-2006 döneminde, 10 yeni üye devlete Uyum Fonu ödenekleriyle birlikte, Yapısal Fonlar çerçevesinde Avrupa bütçesinden 24 milyar €'dan fazla kaynak sağlandı ve bunun 8,5 milyar €'su Uyum Fonu olarak kullanılmıştır. Genişleme ile "eski" ve "yeni" üye devletler arasında oluşan keskin farklılıklar göz önünde bulundurularak 2007 ile 2013 dönemini kapsayan Yapısal Fonlar yenilenmiştir (Reeves, 2006: 42).

PHARE Programı, AB'nin 10 Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesi'ne yönelik mali ve teknik yardımların ana kaynağını oluşturmaktadır. Söz konusu ülkeler, Bulgaristan, Romanya, Letonya, Estonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Türkiye, Slovenya, Litvanya ve Polonya'dır.

PHARE Programı'nın bütçesi, 2000-2006 dönemi için yıllık 1.56 milyar Euro olarak belirlenmiştir. Program, Doğu Avrupa'da yer alan Aday Ülkeleri, Topluluk müktesebatının üstlenilmesi hususundaki iki öncelikli konuda destekleyerek AB üyeliğine hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu iki öncelikli konu kurumsal yapılanma ve yatırım desteğidir. Kurumsal yapılanma, kamu idaresinin ve kurumlarının, müktesebatı (AB mevzuatı, standartları ve uygulamaları) uygulama kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamakta; esas olarak eğitim ve teknik yardım sağlamaktadır. Yatırım desteği, bir aday ülkenin sanayisini ve altyapısını Topluluk standartlarına

yükseltmesi için gerekli yatırımları harekete geçirmek hususunda yardım sağlamayı hedeflemektedir (ATO, 2011: 2).

Her ne kadar son yıllarda programın uygulanması sürecinde yavaşlamalar görülse de, AB'ye tam üyelik yolunda ilerleyen Türkiye, ilişkilerin yeniden ivme kazanmasıyla program kapsamında çok daha fazla proje gerçekleştirecektir.

5.4. Avrupa Yatırım Bankası Kredileri

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın uygulanmasında önemli rolü olan Avrupa Yatırım Bankası (AYB), alt yapı projelerinde kullanılan kredilere ortak finansman ve düşük faiz uygulanması gibi faaliyetlerde bulunarak bölgesel gelişmeye katkı sağlamaktadır. Akdeniz bölgesi kapsamında yer alan ülkelerde çeşitli alanlarda uygulanan projeleri verdiği uzun vadeli kredilerle desteklemektedir. Akdeniz politikası çerçevesinde Türkiye'ye sağladığı kredi tutarı I Programı kapsamında verilen krediler dahil 544.5 milyon Euro'dur. Türkiye'de özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projelere kredi sağlamaktadır (Kahraman, 2008: 1738).

AB'nin Akdeniz politikası çerçevesinde Türkiye'ye sağladığı kredi tutarı 1992-1996 yılları için 205 milyon ECU'dür. MEDA I kapsamında 1997-1999 dönemi için Türkiye'ye yaklaşık 350 milyon ECU'lük kredi tahsis edilmiştir. AYB, Türkiye'de özellikle çevre, altyapı, enerji ve telekomünikasyon alanlarındaki projelere kredi sağlamaktadır (Koçak, 2009: 140).

AB Komisyonu, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesini destekleyecek özel bir eylem programında kullanılmak üzere, Konsey'e ve Avrupa Parlamentosu'na AYB'nin 2000-2004 döneminde Türkiye'ye 450 milyon Euro'luk bir kredi imkanı sağlanmasını öngörmüştür (Corlutso, 2011: 3). Son yıllarda da Türkiye Avrupa Yatırım Bankası ilişkileri yeni proje ve ayrılan kaynaklarla sürmekte, Banka Türkiye'nin tam üyelik öncesi mali yardımlar almasında sürece katkı sağlamaktadır. Tabi ki Türkiye'nin de Bankadan daha fazla yararlanmak için projeler geliştirmesi gerekmektedir.

5.5. EUROMED II

Avrupa-Akdeniz İşbirliği'nin finansman aracı olan MEDA Programı için AB bütçesinden sağlanan hibelerin yanı sıra, AB'ye üye olmayan Akdeniz ülkelerine Avrupa Yatırım Bankası kaynaklarından kredi temin edilmesi

amacıyla oluşturulan ve EUROMED olarak adlandırılan yeni düzenlemeyle, 1997-1999 dönemi için Türkiye'ye 205 milyon Euro tutarında kredi sağlanmıştır (Corlutso, 2011: 3). Sağlanan krediler kanalizasyon, enerji oto prodüksiyonu gibi projelerin yanı sıra KOBİ'lerin yatırımlarına yönelik projeler için global kredileri içermektedir.

Ayrıca Türkiye'de depremden zarar gören bölgelerin yeniden imarı için Avrupa Yatırım Bankası'nca 600 milyon Euro tutarında uzun vadeli kredi sağlanması kararlaştırılmış; özel sektöre ayrılan 75 milyon Euro tutarındaki kredinin devir anlaşmaları ise Haziran 2000'de sonuçlandırılarak kullanıma açılmıştır (ATO, 2011: 1).

Akdeniz ülkelerine yönelik AYB kaynaklı bir kredi programı olan EUROMED Programı'nın ikincisi 2000-2006 dönemi için planlanmış ve 6 milyar 425 milyon Euro'luk bir bütçeye sahip olması öngörülmüştür. Türkiye bu miktardan yılda 210 milyon Euro olmak üzere 7 yılda toplam 1 milyar 470 milyon Euro kaynak sağlamıştır (Corlutso, 2011: 4).

EUROMED'in Barselona Konferansı sonrası Avrupa Birliği ile AB üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri arasında kalıcı ve kurumsal bir işbirliği çerçevesinin belirlenmesi amacıyla oluşturulduğu düşünülürse, 13 Temmuz 2008 tarihinde Paris'te yapılan Avrupa-Akdeniz Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile yeni AB Akdeniz Politikası olarak kabul edilen Akdeniz için Birlik projesi kapsamında yerini farklı mali yardım araçlarına bırakacağı söylenebilir.

5.6. Avrupa-Akdeniz Parlamenter Asamblesi (AAPA)

Avrupa Parlamentosunun girişimiyle 27-28 Ekim 1998 tarihlerinde EUROMED'den ayrı olarak Parlamenter Forum teşkil edilmiştir. Parlamenter Forum'un doğrudan sürecin bir parçası haline gelerek Parlamenter Asambleye dönüştürülmesi süreci, 2-3 Aralık 2003 tarihlerinde Napoli'de yapılan Avrupa-Akdeniz Süreci Altıncı Dışışleri Bakanları Toplantısıyla sonuçlandırılmıştır. Ülkemiz de Forumun Asamble haline dönüştürülmesini destekleyen ülkeler arasında yer almıştır. Parlamenter Asamblenin açılış toplantısı 22-23 Mart 2004 tarihlerinde Atina'da yapılmıştır. TBMM'de EUROMED Parlamenter Asamblesi Türk Grubu oluşturulmuştur (TBMM; 2011: 2-3).

2004 yılında faaliyete başlayan Avrupa-Akdeniz Parlamenter Asamblesi, Akdeniz için Birliğin parlamenter boyutunu oluşturmaktadır. Söz konusu Asamble, AB üyesi ülkeler, AB üyesi olmayan Akdenizli ülkeler ve

Avrupa Parlamentosu parlamenterlerinden oluşmaktadır. Asamble'nin Başkanlığı, 2010-2011 döneminde İtalya tarafından yürütülmüştür.

5.7. Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı (2001-2006)

2001 yılında kabul edilmiş olan yeni bir bölgesel kredi imkânı olan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Kolaylığı, 2001-2006 dönemi için yıllık 1 milyar Euro'luk bir kredi miktarı öngörmektedir. Söz konusu kredi, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Akdeniz ülkesinin istifadesine açıktır. Söz konusu kredi ile Avrupa ve Akdeniz ülkelerinin ortak ilgi alanına giren ve bölgesel entegrasyonu geliştiren projeler finanse edilmiştir (Koçak, 2009: 142).

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında Türkiye'nin de partner olarak yer aldığı çok ülkeli bölgesel programlar mevcuttur:

* Türkiye, Akdeniz'de doğal ve kültürel mirasın korunmasını hedefleyen toplam 17.1 milyon Euro bütçeli Avrupa-Akdeniz Kültürel Miras Programı'na 6 projeye katılmaktadır.

* Avrupa-Akdeniz halkları arasında karşılıklı hoşgörünün geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlayan Görsel-İşitsel İşbirliği Programı kapsamında hazırlanan projelerde, Türkiye de diğer Avrupa-Akdeniz ülkeleriyle birlikte proje ortağı olarak yer almıştır.

* Türkiye SMAP/Kısa ve Orta Vadeli Öncelikli Çevre Eylem Programı'na, Çevre Bakanlığı aracılığıyla iki ayrı projeye katılmaktadır.

* 1999 yılında başlatılan toplam 9.7 milyon Euro bütçeli Avrupa-Akdeniz Gençlik Eylem Programı'na da Türkiye'nin proje bazında katılma imkanı olmuştur.

* Avrupa-Akdeniz Bilgi Toplumu Pilot Programı EUMEDIS'de Türkiye, Ulaştırma Bakanlığı koordinasyonunda yer almıştır.

* Eurochambers tarafından 1999-2000 yılları için uygulamaya konan ArchiMedes Avrupa-Akdeniz Ticaret Odaları İşbirliği Programı'ndan Türkiye'deki ticaret ve sanayi odaları TOBB vasıtasıyla faydalanmışlardır.

Bunlara ek olarak, MEDA fonlarıyla desteklenen ve Akdeniz ülkelerindeki sivil toplumu güçlendirmeye yönelik programlar arasında yer alan Med Campus, Med Urbs, Med Media gibi programlardan Türkiye'deki eğitim, medya, gençlik, çevre kuruluşları, yerel idareler ve KOBİ'ler de yararlanmışlardır (Corluto, 2011: 3). Bu destekler dikkate alındığında, AB'nin Akdeniz

havzası bölgesel politikasında Türkiye'nin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak Türkiye'nin yeni AB Akdeniz Politikası döneminde Akdeniz için Birlik projesi kapsamında daha fazla mali destek alabilmek için yeni stratejiler belirlemesi ve aktörler arasında sürecin liderliğini üstlenmesi gerekmektedir.

6. AKDENİZ HAVZASINDA BİRLİĞE DOĞRU GELİŞMELER

Yukarıda belirttiğimiz Akdeniz'de kurulması düşünülen serbest ticaret bölgesi uygulamasındaki başarısızlık, AB ve Akdeniz'e komşu ülkeleri bir çatı altında toplamayı amaçlayan yeni bir platformun kurulmasına yol açmıştır. 14 Temmuz 2008'de Fransa'da yapılan bir zirve toplantısı ile kurulan bu platform, "Akdeniz için birlik" hedefiyle Sarkozy'nin seçim kampanyasının bir parçası olarak ortaya atılmış ve başkan seçilmesiyle süreç daha da hız kazanmıştır. Fransa'nın AB Başkanlığı döneminde kurulması hedeflenen birlik için Sarkozy diğer AB ve bölge ülkelerinin desteğini almaya çalışmaktadır. Sarkozy projenin Ortadoğu barış sürecine katkı yapacağını da vurgulamaktadır. Proje aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliğine alternatif bir öneri olarak da medya ve diplomatik çevrelerde tartışma konusu olmuş fakat Mart 2008'de AB tarafından bunun tam üyeliğe alternatif olmayacağı garantisini verilmesiyle Türkiye rahatlatılmıştır.

Akdeniz Birliği'nin AB'ye kıyasla daha gevşek bir kurumsal yapıda olması beklenmektedir. Sarkozy, Akdeniz halkına hitapla AB gibi "aynı şeyleri, aynı amaç ve metotla" yapmayı önerirken, modelin temelde AB'den farklı olacağını iddia etmektedir. Proje kapsamında başlangıçta ortaya konulan birçok hedef artık gündemden düşürülmüştür. Örneğin, Avrupa'dakinin muadili olan Akdeniz Yatırım Bankası fikrinden vazgeçilmiştir. Orijinal plana göre, AB'de olduğu gibi enerji, güvenlik, terörizm, göç ve ticaretle ilgilenecek üye ülkeler arasında dönemsel başkanlık sistemi öngörülmektedir. AB ve Akdeniz için Birlik ortak yargı alanı, terörizm, rüşvet, örgütlü suçlar ve insan kaçakçılığı gibi alanlarda işbirliği yapacaktır. Akdeniz için Birlik kapsamında AB bir bütün olarak Ortadoğu Barış süreciyle ilgilenecek ve beraberinde başarı getirecektir.

Akdeniz Birliği, AB üyesi bütün ülkeler ve Barselona sürecinde yer alan bütün Akdeniz ülkelerini kapsamaktadır. Amaç Avrupa, Afrika ve Ortadoğu arasında bir köprü kurmaktır. İlk öneride sadece Akdeniz'e komşu AB ülkeleri hedeflenirken, yeni öneri bütün AB ülkelerinin yanında

Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Fas ve Karadağ'ı da kapsamaktadır. Birliğe üye olması beklenen ülkelerin toplam nüfusu 830 milyon civarında olup büyük bir ticaret potansiyeline sahiptir. Hedeflenen ülkeler; Cezayir, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Mısır, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Ürdün, Letonya, Lübnan, Libya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Fas, Hollanda, Filistin, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, Suriye, Türkiye ve İngiltere olarak belirlenmiştir.

Önerilen projenin detaylı bir kurumsal yapısının ortada olmaması eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca, Akdeniz İçin Birlik ile mevcut EUROMED arasındaki ilişki ve Akdeniz Birliği'nin EUROMED çerçevesinde geliştirilen politikalara olumsuz etkisi başka bir tartışma konusudur. Geliştirilen insan hakları ve ekonomik ilişkilerin zarar görebilme ihtimali ile bölgesel ilişkilerin değişik kurumsal yapılar çerçevesinde tekrarlanması diğer eleştiri konularındandır.

Akdeniz İçin Birlik içinde yer alması düşünölen ölkelerden projeye farklı farklı tepkiler gelmiştir. AB ölkelerinden öneri sahibi Fransa'nın yanında İspanya, İtalya ve Yunanistan projeyi şiddetle desteklemektedir. Fakat AB Komisyonu ve Almanya öneriye daha temkinli yaklaşmışlardır. AB Komisyonu "bölgesel işbirliğini geliştiren bu tür girişimler iyidir, fakat proje mevcut yapılanmalar kapsamında geliştirilmeliydi" diyerek Barselona sürecine işaret etmiş ve sürecin devamından yana tavır geliştirmiştir. Almanya da aynı şekilde bu projenin Barselona süreci ve AB'ye alternatif oluşturmaması gerektiğini ileri sürmüştür. AB Başkanlığı'nı 2008 başında devralan Slovakya da benzer şekilde tepki vermiş ve AB ile benzer işler yapacak başka bir yapıya gerek olmadığını vurgulamıştır.

Türkiye Akdeniz Birliği'ni AB üyeliğine alternatif olarak sunan Fransa'nın niyetinden ve tavrından hoşnut olmayıp, her platformda bu fikirle mücadele etmiş ve nihayet Mart 2008'de AB'den aldığı garanti ile rahatlamıştır. AB'nin "Akdeniz İçin Birlik AB üyeliğine alternatif değildir" şeklindeki teminata rağmen Türkiye projeden memnun değildir.

Güney Akdeniz ölkeleri İsrail, Fas ve Tunus projeyi desteklemişlerdir. Libya projeye daha temkinli yaklaşmış ve Fransa'nın Akdeniz İçin Birlik adı altında bölgede hegemonya kurma niyetinden emin olmadıklarını ileri sürmüştür.

Tepkiler nedeniyle Sarkozy, Akdeniz İçin Birlik ile ilgili ilk önerisinden bir takım değişikliklere gitmiş fakat yine de her fırsatta AB ve Akdeniz ülkelerini bir araya getirme fikrinden vazgeçmemiştir. Bu taktik de diğer AB ülkelerini memnun etmemiştir (TBMM; 2011: 1-2). Fransa bu tutumunu devam ettirmekte ve adeta Türkiye'nin AB'ye tam üye olmak istemesi karşısında Akdeniz'i koz olarak kullanmaktadır. Son gelişmelerle Almanya ile birlikte AB üzerinde ağırlığını artıran Fransa'nın bu bakış açısı karşısında Türkiye'nin alternatif stratejiler geliştirmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Çalışmada ayrıntılı bir şekilde incelediğimiz AB'nin etkinlik alanını genişletme sürecinde Akdeniz havzası ülkeler için devreye soktuğu MEDA programları bu bölgedeki ülkelerde yürütölen projelerin desteklenmesinde kısmen başarılı olmuş ancak beklenen ve arzu edilen gelişmeler olmamıştır. Programların gerçek hedefinde yer alan serbest ticaret bölgesinin oluşturulamaması, AB'nin Akdeniz politikasının başarılı olmadığını göstermektedir.

Bu durum kuruluş aşamasında dahi bir çok sorunla karşılaşılan, bütçesini oluştururken üyeleri anlaşılamayan, henüz herkesin kabul ettiği bir Anayasası olmayan AB'nin, nasıl dünyanın en güçlü küresel aktörü olacağı şüphesini güçlendirmektedir. 2011'in son döneminde yaşanan ekonomik krizler ve İngiltere'nin birlikten ayrılma tepkisi, bu durumu teyit etmektedir.

Mevcut gelişmeler AB'nin yakın zamanda ciddi krizlerle karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Bu olumsuz durum esasında 2007-2013 AB Bütçesinin onaylanması sürecinde sinyalini vermişti. O dönemde İngiltere ve Fransa arasında genel tarım politikası konusunda anlaşmazlıklar çıkmıştı. Geçmişte benzer anlaşmazlıklar Tek Pazar oluşurken ve Euro'ya geçerken de yaşanmıştı (Tanugi, 2005: 1). Son yıllarda İrlanda, İspanya ve Portekiz'in yaşadığı ekonomik krizler ve en zayıf halka olarak Yunanistan'ın neredeyse Euro alanından çıkmak istemesi, AB için yeni kriz belirtilerini gündeme getirmiş ve geleceğe umutla bakılmasını engellemiştir. AB şu an oldukça karamsar bir havaya bürünmüştür.

Genel olarak bilindiği gibi AB'nin başarısı öncelikle Avrupa bütünleşmesi sürecinin başarısından, Avrupa halkı ve kimliği duygusunun geliştirilmesinden geçmektedir. Ancak Avrupa bütünleşmesinin başarısını doğru olarak ölçebilmek için ekonomik büyümeye, sosyal refah düzeyine,

bölgesel sistem içindeki pozitif güvenlik dinamiklerine bakmak büyük önem taşımaktadır. Bu durum doğal olarak AB'nin jeopolitik konumunu ön plâna çıkarmıştır (Stefanova, 2005: 51). Artık bu çerçevede oluşturulan genişleme ve güvenlik politikaları üzerinde durulmaya başlanmıştır. AB'nin Akdeniz havzası için geliştirdiği ve geliştireceği politikaların önemi de bu noktada ön plana çıkmaktadır.

Çalışmada ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız AB'nin kendi iç bünyesinde bölgeselleşme çabaları ve Balkanlarla, Akdeniz bölgesinin bu süreçteki önemi, yukarıda belirtilenler dikkate alındığında daha da önem kazanmaktadır. Çünkü AB, dünyada söz sahibi olabilmek amacıyla yaşanan hızlı rekabet koşullarında, küresel aktörler karşısında öne geçebilmek için bölgeselleşmenin her türlü avantajından yararlanmaya hazırdır. Bu süreci gerek kendi içindeki çıkmazları aşabilmek gerekse küresel aktörler karşısındaki konumunu daha da güçlendirmek için kullanacaktır.

Avrupa Birliği karar alma süreçlerinde belirleyiciliği oldukça yüksek olan Fransa'nın özellikle Sarkozy'den kaynaklanan Türkiye'nin tam üyeliğe alınmaması yönündeki tutumu, AB'ye alternatif gibi düşünölen Akdeniz İçin Birlik Fikri'nin somutlaşması yönünde yeni çabalarının olacağını göstermektedir. Türkiye'nin Akdeniz havzasındaki kilit konumu, AB'ye tam üyeliği çoktan hak ediyor olması ve son yıllarda bu alanda kat ettiği mesafeler, kendi tezlerini başarılı bir şekilde ortaya koyarsa, bunların AB nezdinde de kabul görebileceğini göstermiştir.

Bu süreçte Fransa ve Almanya gibi ölkelerden gelecek tepkiler ve farklı göröşler karşısında Türkiye'nin, Merkezi Doğu Avrupa yanında Akdeniz'in AB için ekonomi ve güvenlik yönünden stratejik önemini sürekli vurgulaması ve bu coğrafyadaki hakim konumunu Avrupa Birliği ile ilişkilerinde stratejik bir araç olarak kullanması gerekmektedir. Bu hareket tarzında AB'ye alternatif olmayan ancak serbest ticaret anlaşmalarıyla bölgedeki ölkelerin gelişmesine katkı sağlayacak Akdeniz İçin Birlik fikri de desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Akdiş, Muhammet (2010), “Türkiye-AB İlişkileri/Gümrük Birliği Ve Tam Üyelik”, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm> (Erişim: 20.09.2010).
- Aktan, C. Can (2011), Globalleşme, Bölgeselleşme Ve Yerelleşme, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/tem98/global.htm> (Erişim: 20.03.2011).
- Aktar, Cengiz (2002), “Bölgesel Politikalar”, Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci, (Der.Cengiz AKTAR), İletişim Yay., İstanbul
- Altunışık, M.Benli (1997), “Avrupa Birliğinin Yeni Akdeniz Politikası ve Türkiye”, Türkiye ve Avrupa, Der. Atila ERALP, İmge Yay., Ankara.
- Armstrong, Harvey (2004), “Regional Policy”, Ed. A. EL-AGRAA, The European Union, Economics&Policies, Seventh Edition, Prentice Hall, Enland.
- ATO (2011), “AB Mali Yardımları”, www.atonet.org.tr (Erişim: 20.05.2011).
- Baydar, Naci (2004), Avrupa Birliği-Türkiye-KKTC, Sanat Kitabevi, İstanbul.
- Bulut, Yakup (2002), “Türkiye’de Bölge Yönetimi Arayışları”, Amme İdaresi Dergisi, C.35, S.4, (Aralık).
- Corlutso (2011), “Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye Yönelik Mali Yardımları”, www.corlutso.com/_doc/09-abmaliyardim.doc (Erişim: 20.05.2011).
- Coşkun, Enis (2001), Bütünleşme Sürecinde AB ve Türkiye, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Ekşi, Muharrem (2011), “AB’nin Akdeniz Güvenlik Stratejisi: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı”, www.tasam.org. (Erişim: 20.05.2011).
- Eralp, Atila (1997), “Hükümetlerarası Konferans ve Esnek Entegrasyon Projeleri Işığında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, Avrupa Yeniden Yapılanırken Türkiye, Friedrich Ebert Vakfı Yay., İstanbul.
- Gümrükçü, Harun (2005); “AB’nin Akdeniz Politikası”, www.abhaber.com (Erişim: 20.10.2005).
- Gümrükçü, Harun (2002), Türkiye ve Avrupa Birliği, Avrupa ve Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

- Kahraman, Serpil (2008), “AB-Akdeniz Bölgesel Politikaları Ve Türkiye’nin Uyumunu”, JOY, Journal of Yasar University, V.3, Issue 12.
- Keleş, Ruşen (1998), “Bölge Gerçeği ve Avrupa”, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.7, S.2 (Nisan).
- Koçak, Süleyman (2009), Ankara Anlaşması’ndan Müzakerelere Avrupa Birliği Mali Yardımları, Yönetim ve Ekonomi, C.16, S.2.
- Kovács, Ilona Pálné (2006), “Macaristan’da Bölge İnşası: Güney Trans Tuna Bölgesi Örneđi”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara.
- Matthews, Alan (2004), “The EU and The Developing World”, Ed. A. EL-AGRAA, The European Union, Economics&Policies, Seventh Edition, Prentice Hall, England.
- Mengi, Ayşegül ve Nesrin Algan (2003), Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme, AB ve Türkiye Örneği, Siyasal Kitabevi, Ankara,
- Ohtamış, Erol (2007), Avrupa Birliği Sınır Ötesi İşbirliği ve Yönetim Yapıları ve Türkiye Uygulamaları, Planlama Uzmanlığı Tezi, DPT, Ankara.
- Özkan, Abdullah (2004), Küreselleşme ve AB Sürecinde Türkiye, Tasam, İstanbul.
- Reeves, Teresa (2006), “AB Ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma”, Bölgesel Kalkınma Ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül, 2006, TEPAV Yay, Ankara.
- Stefanova, Boyka (2005), “The European Union As A Security Actor-Security Provision Through Enlargement”, World Affairs, Vol.168, No.2.
- Tanugi, Laurent Cohen (2005), “The end of Europe”, Foreign Affairs, 84, No.6.
- TBMM (2011); “Akdeniz İçin Birlik”, <http://www.tbmm.gov.tr-ulkom> (Erişim: 20.05.2011).